

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

OLIIY TA'LIM TALABALARIDA MILLIY-MADANIY QADRIYATLAR VA VATANPARVARLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI (TYUTORLIK FAOLIYATI MISOLIDA)

Qayumova Nafiza Ruziboyevna

Samarqand davlat pedagogika instituti, tyutor.

e-mail: Ruziboyevnanafiza@gmail.com

Annotatsiya.

Mazkur maqolada oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishning falsafiy asoslari tyutorlik faoliyati misolida tahlil qilinadi. Zamonaviy globallashuv va axborot makonining kengayishi sharoitida yoshlarning milliy o'zligini anglashi, tarixiy xotira, ma'naviy meros va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishi muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Maqolada milliy-madaniy qadriyatlar, vatanparvarlik, milliy o'zlik, fuqarolik mas'uliyati va ma'naviy-axloqiy tarbiya tushunchalarining o'zaro bog'liqligi ochib beriladi. Shuningdek, tyutorlik faoliyatining talabalarning ijtimoiy faolligi, fuqarolik pozitsiyasi va vatanparvarlik madaniyatini rivojlantirishdagi imkoniyatlari yoritiladi. Tyutorning talaba bilan individual ishlashi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishi, milliy qadriyatlarni zamonaviy hayot bilan bog'lab tushuntirishi hamda yoshlarni ijtimoiy loyihalarga jalb etishi samarali vositalar sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda falsafiy, pedagogik va ijtimoiy yondashuvlarning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: milliy-madaniy qadriyatlar, vatanparvarlik, vatanparvarlik madaniyati, milliy o'zlik, oliy ta'lim, talaba, tyutorlik faoliyati, ma'naviy tarbiya, fuqarolik mas'uliyati, falsafiy asoslar.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И КУЛЬТУРЫ ПАТРИОТИЗМА У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ (НА ПРИМЕРЕ ТЮТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ)

Каюмова Нафиза Рузобоевна

Самаркандский государственный педагогический институт, тьютор.

Аннотация.

В статье на примере тьюторской деятельности анализируются философские основы формирования национально-культурных ценностей и культуры патриотизма у студентов высших учебных заведений. В условиях современной глобализации и расширения информационного пространства воспитание молодежи в духе осознания национальной идентичности, уважения к исторической памяти, духовному наследию и общечеловеческим ценностям является одной из важных социально-педагогических задач. В статье раскрывается взаимосвязь понятий национально-культурных ценностей, патриотизма, национальной идентичности, гражданской ответственности и духовно-нравственного воспитания. Также рассматриваются возможности тьюторской деятельности в развитии социальной активности, гражданской позиции и культуры патриотизма студентов. Индивидуальная работа тьютора со студентами, организация духовно-просветительских мероприятий, раскрытие взаимосвязи национальных ценностей с современной жизнью и вовлечение молодежи в социальные проекты анализируются как эффективные средства воспитательной работы. В результате исследования обосновывается важность гармоничного сочетания философского, педагогического и социального подходов к формированию национально-культурных ценностей и культуры патриотизма.

Ключевые слова: национально-культурные ценности, патриотизм, культура патриотизма, национальная идентичность, высшее образование, студент, тьюторская деятельность, духовное воспитание, гражданская ответственность, философские основы.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING NATIONAL AND CULTURAL VALUES AND A CULTURE OF PATRIOTISM AMONG HIGHER EDUCATION STUDENTS (BASED ON TUTORING ACTIVITIES)

Qayumova Nafiza Ruziboyevna

Samarkand State Pedagogical Institute, Tutor

Abstract.

This article analyzes the philosophical foundations for developing national and cultural values and a culture of patriotism among higher education students through the example of tutoring activities. In the context of contemporary globalization and the expanding information environment, educating young people in the spirit of national identity, respect for historical memory, spiritual heritage, and universal human values constitutes an important socio-pedagogical task. The article reveals the interrelationship between national and cultural values, patriotism, national identity, civic responsibility, and spiritual and moral education. It also examines the potential of tutoring activities for developing students' social engagement, civic position, and culture of patriotism. Individual tutor-student interaction, the organization of spiritual and educational activities, the interpretation of national values in relation to contemporary life, and the involvement of young people in social projects are analyzed as effective educational tools. The study substantiates the importance of integrating philosophical, pedagogical, and social approaches in developing national and cultural values and a culture of patriotism.

Keywords: national and cultural values, patriotism, culture of patriotism, national identity, higher education, student, tutoring activities, spiritual education, civic responsibility, philosophical foundations.

Kirish. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, ularning milliy o'zligini anglashiga ko'maklashish va Vatanga daxldorlik tuyg'usini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan yoshlar jamiyatning kelajakdagi intellektual va ma'naviy salohiyatini belgilovchi asosiy qatlam hisoblanadi. Milliy-madaniy qadriyatlar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, an'analari, tili, diniy va ma'naviy merosi, san'ati hamda dunyoqarashida o'z ifodasini topadi. Ushbu qadriyatlarni yosh avlod ongiga singdirish orqali ularda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira va jamiyat oldidagi mas'uliyat hissini shakllantirish mumkin.

Vatanparvarlik esa shaxsning o'z Vataniga bo'lgan muhabbati, uning taraqqiyotiga daxldorlik hissi, milliy manfaatlarni anglash va jamiyat oldidagi fuqarolik burchini bajarishga tayyorligi bilan belgilanadi. Vatanparvarlikni faqat hissiy tuyg'u sifatida emas, balki bilim, e'tiqod, mas'uliyat va amaliy faoliyat bilan bog'liq murakkab ma'naviy-axloqiy hodisa sifatida baholash lozim. Oliy ta'lim tizimida talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda tyutorlik faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Tyutor talabaning nafaqat ta'lim jarayonidagi, balki ijtimoiy, ma'naviy va shaxsiy rivojlanishidagi yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi shaxs sifatida faoliyat olib boradi. Shu sababli tyutorlik faoliyatini milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishga yo'naltirish muhim pedagogik va ijtimoiy vazifa hisoblanadi [1; 15-b.].

Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishning falsafiy asoslarini ochib berish hamda bu jarayonda tyutorlik faoliyatining imkoniyatlarini tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Milliy-madaniy qadriyatlarning falsafiy mazmuni

Qadriyat tushunchasi falsafada inson va jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan moddiy va ma'naviy hodisalarni ifodalash uchun qo'llanadi. Qadriyatlar shaxsning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va hayotiy maqsadlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Milliy-madaniy qadriyatlar esa muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan ma'naviy va madaniy boyliklar majmuini tashkil etadi. Ular xalqning tili, milliy urf-odatlar, an'analari, tarixiy xotirasi, san'ati, adabiyoti, ilmiy merosi va axloqiy qarashlarida namoyon bo'ladi.

O'zbek xalqining milliy-madaniy qadriyatlari asrlar davomida shakllangan boy tarixiy merosga ega. Ajdodlarimizning ilm-fan, adabiyot, san'at va ma'naviyat sohalaridagi merosi yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlarni o'rganish talabalarga o'z xalqining tarixiy taraqqiyoti va madaniy merosini anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar umuminsoniy qadriyatlardan ajralgan holda emas, balki ular bilan o'zaro uyg'unlikda rivojlanadi.

2. Vatanparvarlik tushunchasining falsafiy mohiyati

Vatanparvarlik insonning o'z Vatani, xalqi va milliy madaniyatiga bo'lgan hurmat va sadoqatini ifodalovchi ma'naviy-axloqiy qadriyatdir. U shaxsning Vatan taqdiri va kelajagiga befarq bo'lmasligini, mamlakat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shishga intilishini anglatadi.

Falsafiy nuqtayi nazardan vatanparvarlik shaxs va jamiyat munosabatlari bilan bevosita bog'liq. Inson jamiyatning bir a'zosi sifatida nafaqat huquqlarga, balki muayyan majburiyat va mas'uliyatlarga ham ega. Shu jihatdan vatanparvarlik fuqarolik mas'uliyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Talabalarda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish faqat Vatan haqidagi ma'lumotlarni berish bilan cheklanmasligi kerak. Talaba Vatan taraqqiyotidagi o'z o'rnini anglab, o'z kasbiy bilimlari va faoliyati orqali jamiyat rivojiga hissa qo'shish zarurligini tushunishi lozim.

Shu sababli vatanparvarlik madaniyati quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- Vatanga muhabbat;
- milliy o'zlikni anglash;
- tarixiy xotira;
- milliy qadriyatlarga hurmat;
- fuqarolik mas'uliyati;
- ijtimoiy faollik;
- jamiyat manfaatlariga daxldorlik;
- Vatan ravnaqiga xizmat qilishga tayyorlik.

3. MILLIY O'ZLIK VA VATANPARVARLIK MADANIYATINING O'ZARO BOG'LIQLIGI

Milliy o'zlikni anglash shaxsning o'zini muayyan millat, xalq va madaniyatga mansub deb bilishi hamda uning tarixiy va ma'naviy merosini qadrlashini anglatadi. Milliy o'zlik shakllangan shaxs o'z xalqining yutuqlari va muammolariga befarq bo'lmaydi.

Milliy o'zlik va vatanparvarlik bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir. Shaxs o'z tarixini, tilini, madaniyatini va milliy qadriyatlarini chuqur anglagan sari uning Vatanga bo'lgan munosabati ham mazmunan boyiydi.

Biroq milliy o'zlikni anglash boshqa xalqlarga nisbatan salbiy munosabatni anglatmasligi kerak. Aksincha, haqiqiy vatanparvarlik o'z milliy qadriyatlarini hurmat qilish bilan birga, boshqa xalqlarning madaniyati va qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda bo'lishni ham nazarda tutadi.

Shu jihatdan oliy ta'limda vatanparvarlik tarbiyasi milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligiga asoslanishi lozim.

4. TYUTORLIK FAOLIYATINING MAZMUNI VA IMKONIYATLARI

Oliy ta'lim tizimida tyutorlik faoliyati talabalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning ta'limiy va ijtimoiy faolligini oshirish hamda shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashishga yo'naltiriladi.

Tyutor talaba bilan bevosita muloqot qiladigan, uning qiziqishlari va ehtiyojlarini o'rganadigan hamda turli masalalarda maslahat beradigan pedagogik subyekt sifatida muhim tarbiyaviy imkoniyatlarga ega.

Milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda tyutor quyidagi yo'nalishlarda faoliyat olib borishi mumkin:

1. Talabalarni milliy tarix va madaniyatga oid tadbirlarga jalb qilish.
2. Milliy bayramlar va tarixiy sanalarga bag'ishlangan ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar tashkil etish.
3. Buyuk ajdodlar merosini o'rganishga yo'naltirilgan suhbatlar o'tkazish.
4. Talabalarni muzey, teatr, tarixiy obidalar va madaniy maskanlarga tashriflarga jalb qilish.
5. Talabalarining ijtimoiy loyihalar va xayriya tadbirlaridagi ishtirokini qo'llab-quvvatlash.
6. Vatanparvarlik mavzusida munozara va davra suhbatlarini tashkil etish.
7. Talabalarining ijodiy va ilmiy loyihalarini rag'batlantirish.

Bunday faoliyatlar talabalarda nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga yordam beradi.

5. TYUTOR VA TALABA O'RTASIDAGI INDIVIDUAL MULOQOT

Vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Chunki talabalar dunyoqarashi, qiziqishlari, oilaviy va ijtimoiy tajribasi bilan bir-biridan farq qiladi.

Tyutor talabaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishi kerak. Bunda buyruqbozlik yoki majburlashdan ko'ra, suhbat, maslahat, fikr almashish va shaxsiy namuna ko'rsatish samaraliroq hisoblanadi.

Tyutor talabaning fikrini tinglashi, uning qarashlariga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va zarur hollarda to'g'ri yo'nalish berishi lozim. Bunday muloqot talabaning mustaqil fikrlashini va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantiradi.

6. MILLIY-MADANIY TADBIRLARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Milliy-madaniy tadbirlar talabalarni tarixiy va ma'naviy meros bilan yaqindan tanishtirishning samarali vositalaridan biridir. Bunday tadbirlar faqat ma'lumot berishga emas, balki talabalarining faol ishtirokini ta'minlashga qaratilishi kerak.

Masalan, "Milliy qadriyatlar — milliy o'zlik asosi", "Ajdodlar merosi va yoshlar", "Vatan taraqqiyotida yoshlarning o'rni", "Yoshlar va fuqarolik mas'uliyati" kabi mavzularda davra suhbatlari va munozaralar tashkil etish mumkin.

Shuningdek, talabalarni milliy hunarmandchilik, adabiyot, musiqa, teatr va tasviriy san'at bilan bog'liq loyihalarga jalb etish ularning madaniy dunyoqarashini kengaytiradi.

7. TALABALARDA FUQAROLIK MAS'ULIYATINI SHAKLLANTIRISH

Vatanparvarlik madaniyatining muhim ko'rsatkichlaridan biri fuqarolik mas'uliyatidir. Talaba jamiyatdagi jarayonlarga befarq bo'lmasligi, o'z huquq va majburiyatlarini bilishi hamda jamiyat rivojiga o'z hissasini qo'shishga intilishi kerak.

Tyutorlik faoliyati orqali talabalarni turli ijtimoiy loyihalarga jalb qilish ularning fuqarolik faolligini oshiradi. Ko'ngillilik, ekologik aksiyalar, xayriya tadbirlari, yoshlar loyiholari va jamoatchilik tashabbuslaridagi ishtirok talabalarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiradi.

Shu ma'noda vatanparvarlik faqat so'z yoki hissiy munosabat emas, balki amaliy faoliyat orqali namoyon bo'ladigan ma'naviy qadriyat sifatida qaralishi lozim.

8. ZAMONAVIY AXBOROT MAKONIDA VATANPARVARLIK TARBIYASI

Bugungi yoshlarning dunyoqarashi shakllanishida Internet va ijtimoiy tarmoqlar katta rol o'ynamoqda. Shu

sababli milliy-madaniy qadriyatlarni targ'ib qilishda raqamli imkoniyatlardan samarali foydalanish zarur.

Tyutorlar talabalar bilan ijtimoiy tarmoqlarda milliy tarix, madaniyat, adabiyot va san'atga oid ishonchli manbalarni muhokama qilishi, raqamli loyihalar va ijodiy tanlovlar tashkil etishi mumkin.

Bunda yoshlarni axborotni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish ham muhim. Chunki Internet makonida turli xil ma'lumotlar mavjud bo'lib, ularning barchasi ham ishonchli emas. Talabani axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlashi uning ma'naviy xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

9. VATANPARVARLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY TAMOIYILLARI

Oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda quyidagi tamoiyillarga amal qilish maqsadga muvofiq:

- **milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi;**
- **shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;**
- **ixtiyoriylik va ongli ishtirok;**
- **tarbiya va ta'limning uzviyligi;**
- **tarixiy xotiraga hurmat;**
- **madaniyatlararo muloqot;**
- **amaliy faoliyatga yo'naltirilganlik;**
- **talabalarining mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlash [2; 22–25-b.].**

Mazkur tamoiyillar asosida tashkil etilgan tyutorlik faoliyati talabalarining ma'naviy-axloqiy va fuqarolik sifatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish murakkab, uzluksiz va ko'p omilli jarayon bo'lib, unda ta'lim, tarbiya, ijtimoiy muhit, oila, oliy ta'lim muassasasi va jamoatchilikning o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Talabani milliy-madaniy qadriyatlarni anglash darajasi uning o'zligini, tarixiy ildizlarini, ona tilini, milliy urf-odat va an'alarini, ajdodlar merosini hamda jamiyat oldidagi mas'uliyatini tushunishi bilan chambarchas bog'liq. Milliy qadriyatlar shaxsning ma'naviy dunyosini boyitib, unda ezgulik, adolat, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, mehnatsevarlik, halollik va vatanparvarlik kabi fazilatlarining shakllanishiga zamin yaratadi. Shu nuqtayi nazardan oliy ta'lim jarayonida talabalarining nafaqat kasbiy bilimlarini, balki ularning ma'naviy-axloqiy va fuqarolik kompetensiyalarini ham rivojlantirish zarur.

Vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish jarayonida talabani Vatanga bo'lgan muhabbatini amaliy faoliyat bilan bog'lash alohida ahamiyatga ega. Haqiqiy vatanparvarlik shaxsning faqat Vatan haqida ijobiy fikr bildirishida emas, balki uning taraqqiyoti, tinchligi va farovonligiga o'z hissasini qo'shishga intilishida namoyon bo'ladi. Talaba o'zining kelajakdagi kasbiy faoliyati orqali jamiyatga qanday foyda keltirishi mumkinligini anglashi lozim. Bunda kasbiy mas'uliyat ham vatanparvarlikning muhim ko'rinishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Chunki o'z kasbini puxta egallagan, bilim va malakasini jamiyat manfaatlari yo'lida qo'llay oladigan mutaxassis mamlakat taraqqiyotiga bevosita hissa qo'shadi [3; 28-b.].

Globalashuv jarayonlari va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi yoshlarning dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli axborot manbalari orqali talabalar turli xalqlarning madaniyati, turmush tarzi, qadriyatlari va dunyoqarashi bilan tanishmoqda. Bu jarayon bir tomondan yoshlarning dunyoqarashini kengaytirsa, ikkinchi tomondan milliy o'zlikni anglash masalasiga yanada katta e'tibor qaratishni talab qiladi. Shuning uchun milliy qadriyatlarni zamonaviy hayotdan ajratib qo'ymasdan, ularni globalashuv sharoitida rivojlantirish muhimdir. Yoshlar o'z milliy madaniyatini yaxshi bilgan holda boshqa xalqlar madaniyatiga ham hurmat bilan munosabatda bo'lishlari kerak. Bunday yondashuv milliy o'zlik va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlaydi.

Tyutorlik faoliyati mazkur jarayonda alohida pedagogik imkoniyatga ega. Tyutor talabani ta'lim jarayonidagi faoliyatini kuzatish bilan birga, uning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ham ko'maklashadi. Tyutor va talaba o'rtasidagi muntazam muloqot orqali talabani qiziqishlari, dunyoqarashi, muammolari va ehtiyojlarini aniqlash mumkin. Individual yondashuv asosida tashkil etilgan suhbatlar talabada o'z fikrini erkin ifodalash, mustaqil qaror qabul qilish, o'z xatti-harakatlariga mas'uliyat bilan qarash va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, tyutor talabalarga milliy qadriyatlarning mazmun-mohiyatini zamonaviy hayot bilan bog'lagan holda tushuntirishi, ularning kundalik hayotidagi ahamiyatini ko'rsatib berishi lozim.

Tyutorlik faoliyatida tarixiy xotirani shakllantirishga ham alohida e'tibor berish maqsadga muvofiq. O'z tarixini bilgan yosh o'z xalqining bugungi taraqqiyot yo'lini chuqurroq anglaydi. Shu sababli buyuk ajdodlarimizning ilm-fan, madaniyat, adabiyot, san'at va davlat boshqaruvi sohalaridagi faoliyatini o'rganish talabalarining milliy g'urur va faxr tuyg'ularini kuchaytiradi. Ajdodlar merosini o'rganish jarayonida ularning faqat tarixiy xizmatlarini sanab o'tish bilan cheklanmasdan, ulardagi ilmga intilish, mehnatsevarlik, adolatparvarlik, insonparvarlik va Vatanga xizmat qilish kabi fazilatlarini bugungi yoshlar hayoti bilan bog'lash muhimdir. Bunday yondashuv tarixiy bilimni amaliy tarbiyaviy vositaga aylantiradi [4; 37–38-b.].

Milliy-madaniy qadriyatlarni shakllantirishda talabalarining bevosita faol ishtiroki ham muhim hisoblanadi. Turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, davra suhbatlari, munozaralar, ilmiy-amaliy konferensiyalar, ijodiy tanlovlar, madaniy loyihalar va ijtimoiy aksiyalar yoshlarning faolligini oshiradi. Ayniqsa, talabalarni tadbirlarning oddiy ishtirokchisi emas, balki ularni tashkil etuvchi va boshqaruvchi subyekt sifatida jalb qilish samarali natija beradi. Bunday faoliyat ularda tashabbuskorlik, mas'uliyat, jamoada ishlash, liderlik va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, jamoaviy faoliyat talabalarda o'zaro hurmat va hamkorlik madaniyatini shakllantiradi.

Vatanparvarlik madaniyatini rivojlantirishda ko'ngillilik faoliyati va ijtimoiy loyihalarning o'rni ham katta. Talabalarni mahalla, ta'lim muassasalari, ekologik tadbirlar, xayriya aksiyalari, ijtimoiy ko'mak loyihalari va boshqa jamoatchilik tashabbuslariga jalb qilish orqali ularni jamiyat muammolariga befarq bo'lmaslik, boshqalarga yordam berish va ijtimoiy mas'uliyatni his qilish ko'nikmalari shakllanadi. Bunday faoliyat vatanparvarlikning amaliy mazmunini ochib beradi. Chunki Vatanga muhabbat, avvalo, jamiyat a'zolariga hurmat, halol mehnat qilish, o'z vazifasini mas'uliyat bilan bajarish va atrof-muhitga e'tiborli bo'lish kabi kundalik xatti-harakatlarda namoyon bo'ladi.

Talabalarda milliy-madaniy qadriyatlarini shakllantirishda ona tilining o'rni ham beqiyosdir. Til milliy o'zlikning asosiy belgilaridan biri bo'lib, xalqning tarixiy xotirasi va madaniy tajribasini avloddan avlodga yetkazuvchi muhim vosita hisoblanadi. Tyutorlik faoliyatida talabalarining nutq madaniyatini rivojlantirish, milliy adabiyot namunalarini o'rganishga qiziqishini oshirish, buyuk adib va mutafakkirlarning asarlarini muhokama qilish orqali ularning ma'naviy dunyosini boyitish mumkin. Badiiy adabiyot insonning hissiy dunyosiga ta'sir ko'rsatib, unda ezgulik, adolat, insonparvarlik va Vatanga muhabbat kabi tushunchalarning shakllanishiga yordam beradi [5; 44-b.].

Milliy-madaniy qadriyatlarini yoshlar ongiga singdirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham muhimdir. An'anaviy ma'ruza va suhbatlar bilan bir qatorda, interfaol metodlar, munozara, debat, loyiha metodi, keys-stadi, rolli o'yinlar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish talabalarining mavzuga qiziqishini oshiradi. Masalan, "Zamonaviy yoshlar va Vatan taraqqiyoti", "Milliy qadriyatlar va globalashuv", "Yoshlarning fuqarolik mas'uliyati", "Ajdodlar merosi va zamonaviy avlod" kabi mavzularda munozaralar tashkil etish orqali talabalarining mustaqil fikrlashi va o'z nuqtayi nazarini asoslash qobiliyatini rivojlantirish mumkin.

Shuningdek, vatanparvarlik tarbiyasida talabaning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish zarur. Bugungi axborot makonida yoshlar turli mazmundagi ma'lumotlarga duch kelmoqda. Shuning uchun ular axborotni tahlil qilish, uning ishonchligini baholash, yolg'on va manipulyativ ma'lumotlarni ajrata olish ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak. Axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlash yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini himoya qilish bilan birga, ularning ongli fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Tyutor bu jarayonda talabalarga ishonchli manbalardan foydalanish, tarixiy va madaniy masalalarga ilmiy nuqtayi nazardan yondashish hamda turli qarashlarni hurmat qilishni o'rgatishi mumkin.

Talabalarda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish jarayonida shaxsiy namunaning tarbiyaviy ahamiyati ham yuqori. Tyutorning o'z kasbiga mas'uliyatli munosabati, muloqot madaniyati, odobi, bilimga intilishi, jamoaga hurmati va ijtimoiy faolligi talabalar uchun amaliy namuna bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun tarbiyaviy faoliyatda faqat nasihat qilish emas, balki shaxsiy namuna orqali ijobiy qadriyatlarini ko'rsatish samaraliroq natija beradi.

Oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish jarayonida oila va oliy ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlikni ham kuchaytirish lozim. Talabaning ma'naviy shakllanishida oilada olingan tarbiya, milliy urf-odatlar va hayotiy tajriba muhim o'rin tutadi. Tyutor ota-onalar bilan zarur hollarda hamkorlik qilib, talabaning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Bunda hamkorlik talabaning shaxsiy hayotiga ortiqcha aralashish emas, balki uning ta'limiy va ijtimoiy rivojlanishiga ko'maklashish tamoyiliga asoslanishi kerak [6; 49-b.].

Umuman olganda, milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish jarayoni faqat maxsus tadbirlar doirasida olib borilmasligi kerak. Bu jarayon talabaning kundalik ta'lim faoliyati, muloqoti, kasbiy tayyorgarligi, jamoatchilik faoliyati va shaxsiy rivojlanishi bilan uzviy bog'lanishi lozim. Tyutorlik faoliyatining asosiy samaradorligi ham aynan tarbiyaviy ta'sirni talabaning real hayotiy faoliyati bilan bog'lay olishda namoyon bo'ladi. Talaba o'z milliy qadriyatlarini anglagan, tarixini bilgan, boshqa madaniyatlarga hurmat bilan qaragan, jamiyat oldidagi mas'uliyatini his qilgan va kelajakdagi kasbiy faoliyatini Vatan taraqqiyoti bilan bog'lay olgan taqdirdagina uning vatanparvarlik madaniyati barqaror shakllangan deb hisoblash mumkin. Shu jihatdan tyutorlik faoliyatini ma'naviy-ma'rifiy ishlarning oddiy tashkiliy shakli sifatida emas, balki talabaning shaxsiy, ijtimoiy, kasbiy va fuqarolik rivojlanishini ta'minlovchi kompleks pedagogik jarayon sifatida tashkil etish maqsadga muvofiq. Bunda individual yondashuv, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, talabaning mustaqil fikrlashi, amaliy faoliyatga jalb etilishi, ijtimoiy tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash va zamonaviy axborot vositalaridan oqilona foydalanish asosiy pedagogik shartlar sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonning falsafiy asosini inson, jamiyat, milliy o'zlik, tarixiy xotira, ma'naviyat va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tashkil etadi. Vatanparvarlik madaniyati talabaning Vatanga bo'lgan hissiy munosabati bilangina cheklanmaydi. U milliy tarix va madaniyatni bilish, milliy qadriyatlarga hurmat, fuqarolik mas'uliyati, ijtimoiy faollik va jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik kabi sifatlarning majmuasi sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur jarayonda tyutorlik faoliyati muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Tyutorning talaba bilan individual ishlashi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishi, tarixiy va madaniy merosni targ'ib qilishi, talabalarni ijtimoiy loyihalarga jalb etishi hamda ularning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlashi vatanparvarlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, milliy qadriyatlarini yoshlar ongiga singdirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash hamda talabalarni faol fuqarolik pozitsiyasiga yo'naltirish muhimdir.

Demak, tyutorlik faoliyatini milliy-madaniy va vatanparvarlik tarbiyasi bilan uyg'unlashtirish oliy ta'limda ma'naviy yetuk, ijtimoiy faol, mustaqil fikrlaydigan va Vatan taraqqiyotiga daxldorlik hissiga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalashning samarali vositalaridan biri hisoblanadi [7; 52-b.].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I. A. *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b. – ISBN 978-9943-04-067-0. – URL: https://akbt.tkti.uz/uz/books/80_akbt.tkti.uz
2. Mirziyoyev Sh. M. *Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz*. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 484 b. – ISBN 978-9943-28-939-0. – URL: https://lib.fstu.uz/book/107936/FSTU_Kutubxonasi
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son *"O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"*gi Farmoni // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: https://lex.uz/docs/-4545884_Самарқань_Давлат_Университети
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son *"Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"*gi qarori // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: https://lex.uz/docs/-5085887_Avloniy
5. G'oziyev E. G'. *Umumiy psixologiya*. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – URL: https://samdpi.uz/media/uploads/2025/11/11/19_00_01_psixologiya_tarix_va_nazariyasi_umumiy_psixologiya_shaxs.pdf_samdpi.uz
6. Jo'rayev N. *Tarix falsafasining nazariy asoslari*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – URL: https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/06/28/NamDU-ARM-8869-Tarix_fani_metodologiyasi.pdf
www.namdu.uz